

QASHQADARYO VILOYATI SHAROITIDA YETISHTIRILAYOTGAN POLIZ EKINLARIDA UCHRAYDIGAN POLIZ QO‘NG‘IZI (EPILACHNA CHRYSEMELINA) VA UNGA QARSHI KURASH CHORALARI

Xolmurodov Abduxoliq Avazovich, mustaqil tadqiqotchi,
ORCID: 0009-0005-2522-7855

Xolmuradov Erkin Avazovich, professor,
ORCID: 0009-0000-9678-9816

Safarova Gulrux Meylievna, assistent,
ORCID: 0009-0008-0523-9180
Toshkent davlat agrar universiteti.

Annotatsiya. Maqolada poliz ekinlarining asosiy zararkunanlaridan bo‘lgan 12 dog‘li poliz korovkasi, uning rivojlanishi, zarari va qarshi kurash choralari to‘g‘risida ma‘lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: poliz, qovun, tarvuz, bodring, zararkunanda, rivojlanishi, zarari, 12 dog‘li qo‘ng‘iz, lichinka, g‘umbak, barg, po‘ya, to‘qima.

Аннотация. В статье представлена информация о 12-пятнистой бахчевой коровке, одном из основных вредителей бахчевых культур, ее развитии, вредоносности и мерах борьбы.

Ключевые слова: бахча, дыня, арбуз, огурец, вредитель, развитие, вред, 12-пятнистый жук, личинка, куколка, лист, стебель, ткань.

Abstract. The article provides information about the 12-spotted melon beetle, one of the main pests of melon crops, its development, damage, and control measures...

Keywords: Watermelon, melon, watermelon, cucumber, pest, development, damage, 12-spotted beetle, larva, fungus, leaf, stem, tissue.

Kirish. O‘zbekiston ko‘pgina ne‘matlari qatori, o‘zining qovun-tarvuzlari bilan ham mashhur. Poliz o‘simliklari jumlasiga tarvuz, qovun va qovoq kiradi. Bu o‘simliklarning hammasi Qovoqgullilar (Cucurbitaceae) oilasiga mansubdir. Bu o‘simliklarni bitta guruhga birlashtiradigan umumiy belgilari ularning issiqlikka, yorug‘likka, tuproqning fizik xossalariga, turoqdagi oziqli moddalar miqdoriga nisbatan yuksak talabchanligi va shunga asoslangan agrotexnikasidir.

Tadqiqotlarimiz Qashqadaryo viloyati Ko‘kdala tumani Dilla Safarov hududida faoliyat olib borayotgan Qobilov Hasan bobo dehqon xo‘jaligida yetishtirilayotgan poliz ekinlari va ularning zararli organizmlarining tur tarkibi va ularga qarshi samarali kurash tizimini tatbiq etish ustida olib borilib, ular orasida poliz ekinlariga sezilarli zarar keltiruvchi tur vakili o‘n ikki nuqtali poliz

qo‘ng‘izi yoki epilyaxna (*Epilachna chrysomelina*)ning rivojlanishi, iqtisodiy zarari o‘rganildi.

Bu zararkunanda o‘simlikxo‘r, o‘ziga xos belgilari borligi uchun darhol aniqlab olish mumkin. Qo‘ng‘izi yarim doirasimon shaklga ega, tanasining past tomoni yassi, usti esa qavariq, kattaligi 7-8 mm, rangi qizilqo‘ng‘ir, ust qanotlarining har birida 6 tadan qora dog‘i bor. Uni 12 dog‘li poliz korovkasi deb atashadi. Tuxumi yorqin sariq tusda. U cho‘ziq oval shaklda bo‘lib, kattaligi 1,75 mm keladi. Lichinkasi sarg‘ish tusda, uch juft ko‘rak oyoqlari bor, ust tomonida besh qator joylashgan shoxlagan qora tikanchalari bor, uzunligi 9 mm keladi. G‘umbagi koksineidlariga xos – orqa uchi bilan bargga yopishib turadi, tanasi qisqarib kengaygan, usti tukchalar bilan qoplangan, rangi sariq.

Hayot kechirishi. Qo‘ng‘izi o‘zi yashagan yerda turli o‘simlik

Poliz qo‘ng‘izi yoki epilyaxna (*Epilachna chrysomelina*) Qo‘ng‘izlar turkumining koksineidlar – *Coccinellidae* oilasiga mansub bo‘lgan hasharot.

Imagosi

Lichinkasi

qoldiqlarining ostida qishlab chiqadi. Uni qamish poyasida ham topishgan. Bahorda qo'ng'izlarning uyg'onishi ancha cho'ziladi va poliz ekinlarining ko'karish davriga to'g'ri keladi. Qo'ng'izlari ekinlarga uchib o'tib qo'shimcha oziqlanadi, o'simlik barglarining ust tomoniga 20-50 tadan g'uj qilib tuxum qo'yadi.

Poliz qo'ng'izi (epilyaxna): 1-qo'ng'izi, 2-lichinkalari qovun bargida. Yana 3-5 kundan keyin ulardan lichinkalar chiqadi va barg to'qimalarini qirtirib oziqlana boshlaydi. Lichinkalar 15-25 kun mobaynida uch marta po'st tashlab rivojlanadi. Ikkinchi yoshidan boshlab bargni kemirib teshiklar hosil qiladi, barg tomirlarinigina qoldiradi. So'nggi po'st tashlaganidan keyin barg orasida g'umbakka aylanadi. 8-10 kundan keyin undan yangi bo'g'in qo'ng'izi uchib chiqadi. O'rta Osiyo sharoitida poliz qo'ng'izi yiliga uch bo'g'in berib rivojlanadi. Bahorda qo'ng'izlarning uyqudan chiqish muddati cho'zilganligi sababli bo'g'inlar bir-biriga chalkashib, bir vaqtning o'zida zararkunandaning turli shakllarini uchratish mumkin bo'ladi. Uchinchi bo'g'in qo'ng'izlari qishki uyquga ketadi.

Poliz qo'ng'izining o'zi va lichinkalari qovun, tarvuz, qovoq va bodring ekinlarini shikastlovchi oligofag hisoblanadi. Zararkunanda ko'payganda o'simlik bargsiz bo'libgina qolmay, uning yosh hosili ham shikastlanadi. Buning natijasida u tez chirib ketadi.

Kurash choralari:

1. Boshqa oilaga mansub ekinlar bilan almashlab ekish, kuzda o'simlik qoldiqlarini kuydirib tashlab shudgorlash.

2. Zararkunanda qiyg'os tuxum qo'yib lichinkalar chiqqan boshlagan davrda piretroid (*siperfos*, *karate*, *talstar*) insektitsidlar bilan ishlov o'tkazish yaxshi natijalar beradi.

Xulosa.

- Agrotexnik tadbirlarini sifatli va o'z vaqtida tashkil etish;
- Poliz qo'ng'izidan boshqa zararkunandalar tur tarkibini aniqlash;
- Poliz qo'ng'izining zararlilik darajasi ortgan taqdirda piretroid (*siperfos*, *karate*, *talstar*) insektitsidlar bilan ishlov o'tkazish yaxshi natijalar beradi.

ADABIYOTLAR:

1. Abdel-Rahman, Mohamed (2005). Influence of constant temperatures on the development, and reproductive potential of the ladybird beetle, *Coccinella undecimpunctata* L. (Coleoptera: Coccinellidae). 3rd International Conf. on IPM role in Integrated Crop Management and Impacts on Envi. And Agr. Products, 26-29-Nov. 2005, Geza ,Egypt.
2. Ballhorn, D. and R. Lieberei (2006). Oviposition choice of Mexican bean beetle, *Epilachnavarivestis*, depend on host plants Cyanogenic capacity. J. Chem. Ecol. Vol.
3. Ballhorn, D. J. ; S. Kautz; R. Lieberei (2010) . Comparing responses of generalist and specialist herbivorous to various cyanogenic plant features Entom. ; Vol. (134), iss. (3) ; pp.245 – 259 .
4. Dixon AFG.2000. Insect Predator – prey Dynamics: Lady bird Beetles and Biological Control. New York: Cambridge Univ Press. ix 257 p
5. Hoffman, M.P. and Frodsham, A. C. (1993). Natural enemies of vegetable insect pests . Cooperative Extension, Cornell University, Ithaca, NY.
6. Lapointe, S. L. (2000) . Thermal requirements for development of *Diaprepesabrivatus*(Coleoptera: Curculionidae) . Environ. Entomol. 29: 150-156.
7. Map-of-plant pests, (1980). Distribution Maps of Plant Pests(NO.June)Map 409, Wallingford,Oxfordshire,OX 108 DE,UK.
8. Map-of-Pests,(1992). Distribution- maps – of pests nos 57,82,182,296, 109,529,530,531,532 manyre 56 Queen gat. London SW 75 JR, UK .